

Motiivi ratkaisee

Tunnista ennakkoluulot vihatekojen takana

Lukijalle

Kenenkään ei pitäisi pelätä tulevansa syrjityksi eikä joutua elämään häirinnän tai väkivallan pelossa. Vihateot ovat kuitenkin todellisuutta myös Suomessa.

Tarkkaa tietoa ilmiön laajuudesta ei ole, sillä vain murto-osa vihateoista tulee viranomaisten tietoon. Tutkimusten mukaan monet viharikoksen uhriksi joutuneet eivät tee rikosilmoitusta poliisille. Aliraportoinnin syitä ovat muun muassa epäluottamus viranomaisiin, epäasiallisen kohtelun pelko ja ajatus siitä, että ilmoittaminen ei muuta mitään. Silloin kun teko ei kohteen mielestä ole rikos, ilmoitetaan siitä vielä harvemmin.

Vihateoissa uhri ei joudu teon kohteeksi sattumalta, vaan valikoituu uhriksi henkilökohtaisen tai oletetun ominaisuuden vuoksi. Teon motiivi on olennainen. Vihateolla on vihamotiivi aivan kuten viharikoksella ja vihapuheella, mutta ei ole tiedossa, täyttääkö se rikoksen tunnusmerkistöä.

Vihatekoja ja viharikoksia voi tapahtua missä vain – kaduilla, harrastuksissa, töissä, verkossa tai koulussa. Vihateot johtavat pelon ja turvattomuuden tunteen lisääntymisen. Myös luottamus viranomaisiin heikkenee.

Jokaisella viranomaisella, työnantajalla ja koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus reagoida syrjintään ja vihatekoihin sekä edistää yhdenvertaisuutta. On tärkeää tunnistaa syrjintään ja vihatekoihin johtavat asenteet ja ilmiöt, jotta niihin voidaan puuttua ajoissa. Varhainen puuttuminen suojelee niin yksilöitä ja yhteisöjä kuin koko yhteiskuntaa.

Tämä julkaisu on tarkoitettu tueksi kaikille, jotka työssään kohtaavat vihatekoja tai viharikoksia kohdanneita tai heitä, jotka ovat vaarassa joutua vihatekojen kohteeksi.

Keskeiset käsitteet

Vihateko

Vihateko on vahinkoa aiheuttava teko, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys esimerkiksi kohteen oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäkatsomusta, seksuaalista suuntautumista, sukupuolta, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan. Vihateko voi olla esimerkiksi epäasiallista, loukkaavaksi ja halventavaksi tarkoitettua puhetta tai uhkailua, omaisuuteen kohdistuvaa ilkivaltaa tai tapahtumien häirintää.

Vihateko ei välttämättä täytä rikoksen tunnusmerkistöä, mutta on jo itsessään vahingollinen, sillä vihateot vaikuttavat muun muassa turvallisuuden tunteeseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Jos rikoksen tunnusmerkistö täyttyy, puhutaan viharikoksista.

Sosiaalisen median alustoilla esiintyvät loukkaavat kommentit esimerkiksi rodullistetuista ihmisistä, ulkomaalaistaustaisista, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä, vammaisista, uskonnollisista tai kielellisistä vähemmistöistä tai muista ryhmistä tai yksilöistä ovat tyyppisiä vihatekoja.

Vihateko

Viharikos

Vihapuhe

Lue aiheeseen liittyvistä käsitteistä:

[Satuttavat sanat, tuhoavat teot – Opas vihatekojen vastaiseen toimintaan paikallisesti \(OM 2021\)](#)

[Yhdenvertainen Suomi – Valtioneuvoston toimintaohjelma rasismien torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi \(OM 2021\)](#)

Vihateon motiivina ennakkoluulot tai vihamielisyys

- Oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa kohtaan
- Uskonnollista vakaumusta tai elämäkatsomusta kohtaan
- Seksuaalista suuntautumista, sukupuolta, sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisua kohtaan
- Vammaisuutta kohtaan

Vihapuhe

Vihapuhe on viestintää, joka levittää tai lietsoo vihaa yhtä ihmistä tai ihmisryhmää vastaan. Viestintä voi olla puhetta, mutta se voi olla myös esimerkiksi eleitä, kirjoituksia, kuvia, symboleja, musiikkia, piirroksia ja elokuvia.

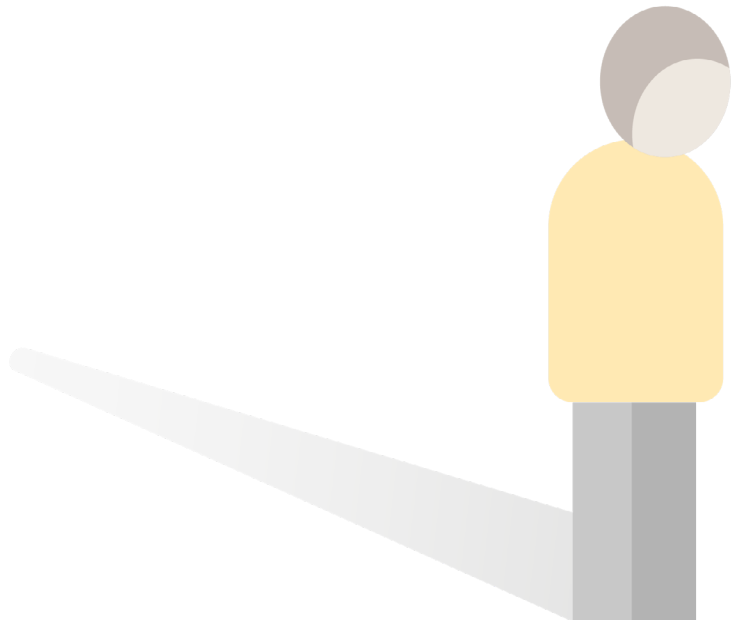
Osa vihapuheesta on rangaistavaa. Poliisi, syyttäjä ja tuomari arvioivat prosessin eri vaiheissa onko kyse rikoksesta.

Vihapuhe voi olla myös yhdenvertaisuuslaissa tai tasa-arvolaisissa kiellettyä syrjintää.

Esimerkiksi seuraavat voivat olla merkkejä vihapuheesta:

- Käytetään ilmaisuja, joissa uhataan, solvataan tai panetellaan jotakin ihmisryhmää.
- Hyväksytään väkivalta tai syrjintä jotakin ihmisryhmää kohtaan.
- Ihmisiä verrataan eläimiin tai loisiin.
- Luodaan kiellettyyn syrjintäperusteeseen, kuten esimerkiksi seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen, liittyvä halventava, nöyryyttävä, uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri.

Viharikos

Viharikos voi olla mikä tahansa Suomen lainsäädännössä rikokseksi säädetty teko, esimerkiksi pahoinpitely, laiton uhkaus, syrjintä tai vahingonteko. Viharikoksessa motiivi ratkaisee. Viharikoksessa motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys esimerkiksi uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäkatsomusta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan. Vihamotiivi voi olla rangaistusta koventava tekijä.

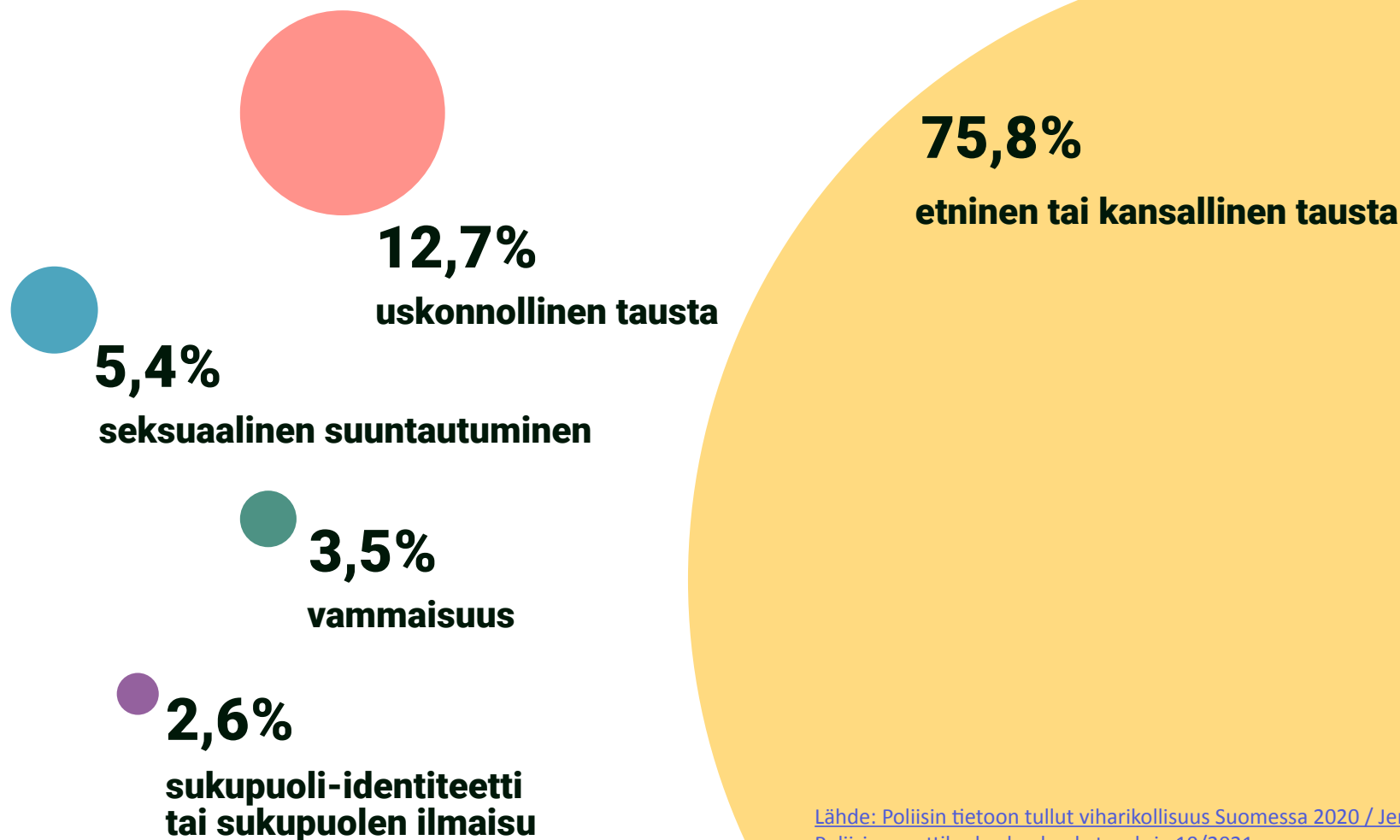
Esimerkkejä epäillyistä viharikoksista:

- Asianomistajaa nimiteltiin loukkaavasti julkisessa Facebook-ryhmässä hänen sukupuoli-identiteettinsä takia. Tekijää epäillään kunnianloukkauksesta.
- Koulun seinään oli kirjoitettu tekstejä, joissa kehoitettiin valkoisia taistelemaan muita etnisiä ryhmiä vastaan. Tekijä ei ole tiedossa, mutta tekstissä oli viittaus tekijän yhteyksistä äärioikeistolaiseen ryhmään. Tekijää epäillään kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.
- Asianomistaja uhattiin tappaa kristityksi kääntymisen johdosta. Tekijää epäillään laittomasta uhkauksesta.
- Naapuri löi rappukäytävässä asianomistajaa nyrkillä kasvoihin. Samalla tekijä käski asianomistajaa lähtemään pois Suomesta ja takaisin kotimaahansa. Tekijää epäillään pahoinpitelystä.

[Lähde: Poliisin tietoon tulleet viharikollisuus Suomessa 2020 / Jenita Rauta Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 19/2021](#)

Vihamotiivin kohdistuminen

Vuonna 2020 poliisi kirjasi yhteensä 852 rikosilmoitusta epäillyistä viharikoksista.

Tunnista vihamotiivi

■ Uhriin liittyvät tekijät

Kuuluuko uhri vähemmistöryhmään?
Onko uhri aktiivinen vähemmistöjen oikeuksien edistäjä?

■ Teon kohteen käsitys motiivista

Epäileekö teon kohde tai todistaja, että teon motiivina oli viha tiettyä ryhmää tai henkilön ominaisuuksia kohtaan?

■ Tekijän käytös ja viestintä

Esittikö tekijä kommentteja, julkaisiko hän kirjoituksia tai tekikö hän eleitä, jotka liittyvät vihamotiiviin?

■ Epäillyn aiempi toiminta

Onko tekijä aiemmin syyllistynyt vastaaviin tekoihin tai onko häntä epäilty niistä?

■ Teon luonne

Liittyikö tekoon halventavaa kohtelua?
Jos kyse oli kiinteistöstä, vahingoitettiinko sitä esimerkiksi halventavilla symboleilla?

■ Kohteena ollut rakennus

Jos kohteena oli kiinteistö, onko se vähemmistöjen ylläpitämä organisaatio tai uskonnon harjoittamiseen käytetty tila? Onko kyse esimerkiksi jonkin etnisen ryhmän kerhotilasta tai seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia puolustavan järjestön toimistosta?

■ Tekopaikka ja -aika

Tapahtuiko teko päivänä, jolla on erityistä merkitystä, kuten uskonnollisena pyhäpäivänä, saamelaisten kansallispäivänä, Pride-viikolla tai kansainvälisenä transihmisten muistopäivänä?

Tilastoja asenneilmapiiristä

Syrjintää kokevat eniten ne nuoret, jotka kuuluvat **useampaan kuin yhteen** vähemmistöön. Heistä **joka kuudes** on kokenut syrjintää jossakin palvelussa. (Nuorisobarometri 2020)

Jopa **67 prosenttia** afrikkalaistaustaisista on kokenut ihonväriin perustuvaa syrjintää tai häirintää koulutuksessa. Tulokset vastaavat muuta Suomessa tehtyä koulumaailman rasismia käsittelevää tutkimusta, joka toistuvasti osoittaa, että rasismi on suomalaisessa koulumaailmassa vahvasti läsnä. (Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä, yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020)

40 prosenttia sateenkaari-ihmisistä on kokenut häirintää identiteettinsä vuoksi viimeisen vuoden sisällä. (A long way to go for LGBTI equality / Euroopan perusoikeusvirasto 2020)

Työelämään osallistuneista tai sinne hakeneista afrikkalaistaustaisista **60 prosenttia** on kokenut syrjintää. Vastajat kokevat syrjintää työnantajan, kollegoiden ja asiakkaiden taholta, ja sitä tapahtuu sekä yksityisellä että julkisella sektorilla.

(Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä, yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020)

Vammaisista **29 prosenttia** on kokenut epäkunnioittavaa kohtelua. (Perusoikeusbarometri 2021)

Liki **40 prosenttia** ulkomaalaistaustaisesta väestöstä koki syrjintää viimeksi kuluneen vuoden aikana. Syrjintää raportoineista joka neljäs koki sitä vähintään kerran viikossa. (FinMonik 2018-2019)

Lähes **joka toinen** teini-ikäinen tyttö on kokenut ahdistelua ja häiritsevää seksuaalista ehdottelua. (Kouluterveyskysely 2021)

Vihatekojen vaikutukset

Vihatekoja tapahtuu kaikkialla. Kaduilla ja puistoissa, sosiaalisen median kanavilla ja internetin keskustelupalstoilla, kouluissa, työpaikoilla, kahviloissa, ravintoloissa sekä julkisissa liikennevälineissä.

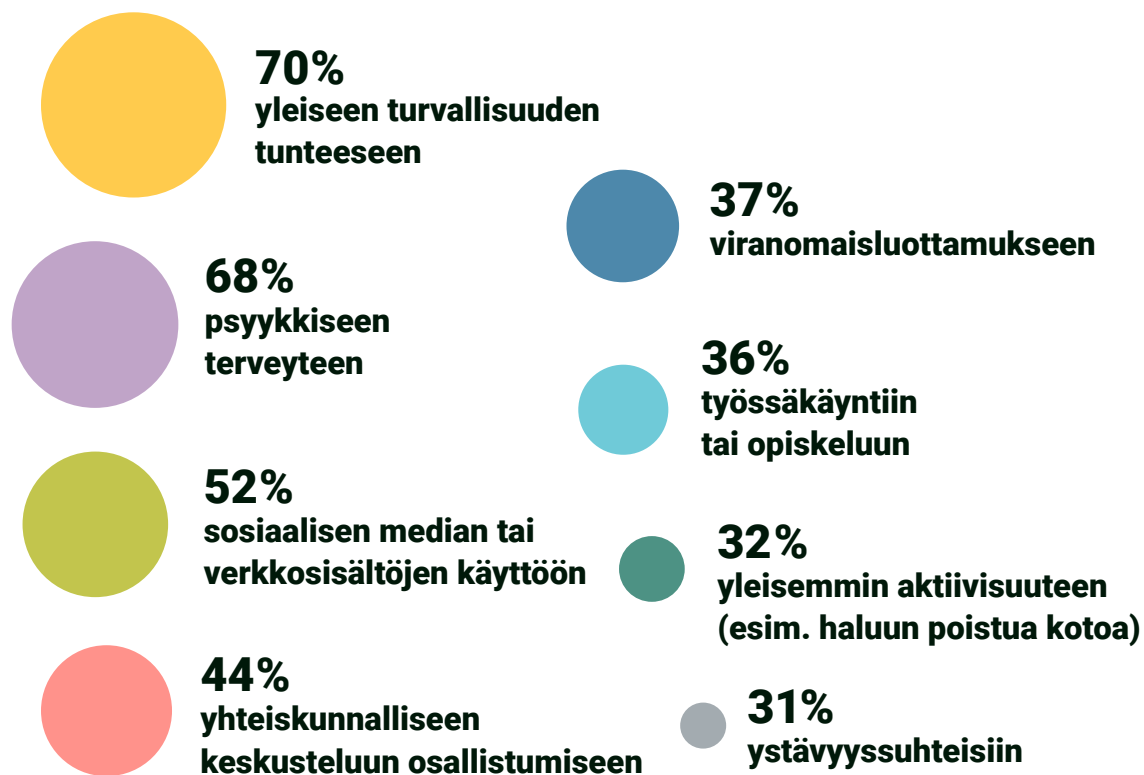
Viharikosten ja -tekojen vaikutukset uhriin ovat moninaisia ja usein myös pitkäkestoisia. Vihatekojen aiheuttamat haitat eivät kohdistu vain yksilöön vaan laajempaan ihmisryhmään, johon uhri kuuluu tai hänen oletetaan kuuluvan.

64% välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia.

Aiemmassa, vuonna 2016 julkaistussa selvityksessä osuus oli **56%**.

Vihateot ovat erityisen vahingollisia, koska yksittäinen teko toimii viestinä koko ryhmälle, johon teko kohdistuu. Vihateoissa uhri ei joudu teon kohteeksi sattumalta, vaan valikoituu uhriksi henkilökohtaisen ominaisuutensa tai oletetun ominaisuuden vuoksi. Tämä lisää uhrin pelkoa siitä, että hän voi valikoitua uhriksi myös toistamiseen. Viharikoksilla ja vihapuheella on tämän vuoksi laajoja vaikutuksia. Ne vaikuttavat muun muassa yleiseen turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen hyvinvointiin ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen.

Vihapuhe ja häirintä ovat vaikuttaneet vahvimmin yksilön:

Lähde: "Että puututtaisiin konkreettisesti" Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin, OM 2022

Tapoja puuttua vihailmiöihin

Aina ei ole helppoa tietää, milloin loukkaava ja epäasiallinen kohtelu on vihatko ja milloin kyse on rikoksesta. Rajanveto rikoksen tunnusmerkistön täyttävän viharikoksen ja vihateon välillä on rikosprosessissa toimivien viranomaisten tehtävä.

Rikosprosessin eri vaiheissa poliisi, syyttäjä ja tuomari arvioivat, onko kyse rikoksesta. Jokaiseen vihatkoon on suhtauduttava vakavasti, vaikka se ei täyttäisi rikoksen tunnusmerkistöä. Vihateot ovat aina vahingollisia, ja niiden vaikutukset on tehtävä näkyviksi. Vihatekoihin ei pidä turtua. Oleellista on, että tekoihin puututaan.

Yhdenvertaisuuden edistäminen

Asenteisiin vaikuttaminen

Puuttumisen kulttuurin lisääminen

Mitä voit tehdä?

- Syrjintään ja häirintään puuttumiseen on oltava selkeät toimintaohjeet.
- Henkilöstön ja nuorten tietoisuutta moninaisuudesta ja sen kunnioittamista on lisättävä, ja sitä on tuettava yhdenvertaisuussuunnittelulla.
- Yhdenvertaisuussuunnitteluun tulee panostaa eri organisaatioissa. Yhdenvertaisuuteen liittyvät teemat tulisi sisällyttää eri organisaatioissa osaksi eri ammattiryhmien osaamistarpeen tunnistamista ja täydennyskoulutusta.
- Ihmisten rohkeutta puuttua syrjintään, häirintään ja vihapuheeseen on vahvistettava.

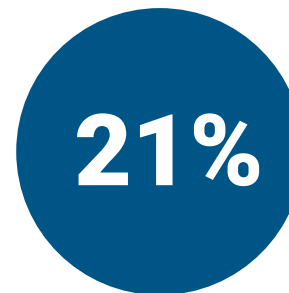
Vihateosta ilmoittaminen

- Tärkeintä on kertoa asiasta jollekin.
- Jos ajattelet, että kyse voi olla rikoksesta, tee rikosilmoitus poliisille. Rikosilmoituksen voi tehdä, vaikka ei olisi varma onko kyse rangaistavasta teosta. Vihamotiivista kertominen on tärkeää, sillä tuomioistuin voi koventaa rikoksesta seuraavaa rangaistusta, jos kyseessä on viharikos.
[Lisätietoa rikosilmoituksen tekemisestä: poliisi.fi/tee-rikosilmoitus](http://poliisi.fi/tee-rikosilmoitus)
- [Rikosuhripäivystys \(RIKU\)](#) tarjoaa tuki- ja neuvontapalveluita muun muassa rikoksen uhreille ja läheisille sekä ihmisille, jotka epäilevät olevansa rikoksen uhreja.
- [Yhdenvertaisuusvaltuutettu](#) on matalan kynnyksen oikeussuojaelin, joka tarjoaa apua ja neuvontaa asioissa, joissa on kyse yhdenvertaisuuslaissa kielletystä syrjinnästä.
- [Tasa-arvovaltuutettu](#) antaa neuvoja ja ohjeita sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun liittyviin syrjintätilanteisiin.
- Myös muut matalan kynnyksen tuki- ja neuvontapalvelut auttavat tilanteissa, joissa koettu vihateko ei välttämättä ylitä rikosoikeudellista kynnystä. Tällaisia palveluita tarjoavat esimerkiksi auttavat puhelimet ja työterveyshuolto.

Vihateosta raportointi on tärkeää
– se auttaa viranomaisia ymmärtämään
ilmiön laajuutta. Tieto
on keskeistä vihatekojen
ennaltaehkäisyssä ja
niihin puuttumisessa.

Oikeusministeriön tekemän selvityksen mukaan
30% häirintää tai vihapuhetta kokeneista ilmoitti
siitä jollekin taholle. Tässä on tapahtunut
positiivista kehitystä: vuonna 2016 tehdyn
selvityksen mukaan osuus oli **21%**.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Osaavat-hanke on saanut rahoitusta Euroopan Unionin perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuusohjelmasta (2014–2020).

Julkaisun toteuttaja vastaa julkaisun sisällöstä, eikä julkaisun sisältö edusta Euroopan komission kantoja tai näkemyksiä.

Taitto Ohoi Creative